

Jerzy Stańczyk

"Proces planowania bezpieczeństwa państwa w okresie transformacji ustrojowej", Marek Zbigniew Kulisz, Radom 2007 : [recenzja]

Doctrina. Studia społeczno-polityczne 5, 276-279

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nie można sączyć wszystkim w tych samych dawkach. Najpierw trzeba wywołać jej głód i dopiero wówczas karmić tych, którzy głód ten odczuwają” (s. 86). To przesłanie wynikające z omówienia poglądów Nietzschego może być mottem tej książki – ma ona przede wszystkim pobudzać do dalszych poszukiwań. Temu celowi służy również umieszczenie po każdym wykładzie bibliografii zawierającej źródła do omawianych tematów i ważniejsze opracowania. Ponadto na końcu książki autorzy zamieścili szesnaście fragmentów tekstów wybranych myślicieli wraz z komentarzami, co również może zachęcić do zapoznania się z całością dorobku poszczególnych filozofów polityki. Książkę warto zatem rekomendować jako materiał dydaktyczny i pomocniczy dla studentów (i nie tylko), szczególnie kierunków związanych z naukami społeczno-politologicznymi.

Cezary Kalita

Akademia Podlaska, Siedlce

Marek Zbigniew Kulisz, *Proces planowania bezpieczeństwa państwa w okresie transformacji ustrojowej*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Radom 2007, ss. 120

Omawiana książka wpisuje się na naszym rynku wydawniczym w nurt publikacji dotyczących spraw szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa. Pomimo wielu publikacji z tego obszaru, dotyczą one głównie analizy zmian rozkładu sił w relacjach międzynarodowych Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX wieku. W zbiorze publicystyki popularnonaukowej wciąż jednak brakuje publikacji zajmujących się rzetelną analizą dokumentów strategicznych regulujących kwestie zapewnienia bezpieczeństwa Polski w nowych uwarunkowaniach przełomu XX i XXI wieku. Wypełniając tę lukę, autor publikacji – dr Marek Kulisz – wychodzi naprzeciw oczekiwaniom szerokiego grona odbiorców problematyki współczesnych aspektów bezpieczeństwa państwa. Autor postawił sobie bowiem bardzo ambitny cel „dokonania wnikliwej analizy procesu planowania bezpieczeństwa państwa” (s. 6) w okresie od rozpadu Układu Warszawskiego, aż po współczesny proces planowania strategicznego bezpieczeństwa Polski – jako członka NATO.

O odmienności tej publikacji od innych tytułów pojawiających się na rynku wydawniczym stanowi to, iż autor – starając się przedstawić najnowsze trendy w procesie planowania bezpieczeństwa państwa – główny wysiłek skupił na dogłębnej analizie dokumentów strategicznych dotyczących bezpieczeństwa państwa w sytuacji nowej, kształtującej się demokracji i konieczności samostanowienia o swoim bezpieczeństwie, co jednoznacznie porządkuje tę problematykę pod kątem merytorycznym, jak i chronologicznym.

Należy zauważyć, że prezentowana książka wyróżnia się na naszym rynku również ze względu na solidną podbudowę metodologiczną w podejściu do istoty problemu. Do realizacji postawionego celu publikacji autor słusznie przyjął metodę studium analityczno-krytycznego literatury przedmiotu, gdyż pozwoliła

ona na przedstawienie (i porównanie) myśli innych autorów. Z kolei analiza problemowa, analiza identyfikacyjna i diagnoza umożliwiły wyspecyfikowanie najważniejszych dokumentów procesu planowania bezpieczeństwa państwa oraz ukazanie głównych problemów regulowanych w tych dokumentach na tle zmieniających się zagrożeń. Uzupełnieniem tych metod jest synteza i uogólnienie, które umożliwiły wyjaśnienie aktualnie zachodzących zmian w procesie planowania bezpieczeństwa państwa i sformułowanie w tym zakresie końcowych wniosków.

Książka posiada wstęp, cztery wzajemnie ze sobą skorelowane rozdziały oraz podsumowanie i wykaz literatury.

Już we wstępie Marek Kulisz określa ramy dokonywanej analizy, stwierdza bowiem, że: „W okresie powojennym, dwubiegunowego podziału Europy i naszej przynależności do Układu Warszawskiego (UW) nie posiadaliśmy samodzielnej strategii bezpieczeństwa narodowego. Wszelkie dokumenty, które Polska posiadała jako podmiot stosunków międzynarodowych były jedynie dokumentami wykonawczymi kolejnych wersji doktryn wojennych Układu Warszawskiego” (s. 5).

Rozdział pierwszy został poświęcony rozważaniom nad ujęciem systemu bezpieczeństwa państwa w aspekcie definicyjnym. Swoje rozważania autor zaczyna od przedstawienia jak zmieniało się samo pojęcie „bezpieczeństwo państwa” oraz jakie jest jego współczesne znaczenie. Ciekawe jest tutaj podejście do bezpieczeństwa, raz jako „stanu” wynikającego z braku określonych zagrożeń, a jednocześnie jako „procesu” będącego wypadkową działań sił i środków na rzecz przeciwdziałania pojawiającym się zagrożeniom. W ślad za tymi rozważaniami autor przedstawia chronologiczną przemianę pojęcia „system obronny państwa” w szersze pojęcie „system bezpieczeństwa państwa”. W zakończeniu rozdziału autor konkluduje, że system bezpieczeństwa państwa ma stanowić „...zbiór wzajemnie powiązanych elementów (ludzi, organizacji, urzędzeń) wydzielonych w celu zapewnienia bezpieczeństwa państwa – w wymiarze zewnętrznym – zapewnienia nienaruszalności terytorialnej oraz w wymiarze wewnętrznym – stworzenia warunków do swobodnego i stabilnego rozwoju państwa we wszystkich sferach jego działalności” (s. 18).

W rozdziale drugim autor przedstawił przemiany, jakie towarzyszyły polskiej „myśli strategicznej” w obszarze zapewnienia bezpieczeństwa państwa w okresie transformacji ustrojowej, ze szczególnym uwzględnieniem odrodzenia się tej myśli w kontekście przynależności do Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz Unii Europejskiej.

Autor swoją analizę rozpoczyna od „Doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej” z lutego 1990 r., wskazując przy tym, że była to „pierwsza powojenna próba jawnego określenia oraz publicznej deklaracji podstawowych elementów narodowej strategii w zakresie obronności państwa polskiego” (s. 20). W kolejnym kroku analizy Marek Kulisz wskazuje na „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa” oraz „Politykę bezpieczeństwa i strategii obronnej Rzeczypospolitej Polskiej” – dwa dokumenty przyjęte 2 listopada 1991 r., za prezydentury Lecha Wałęsy, w których po raz pierwszy polską rację stanu odniesiono do pełnej integracji z państwami ukształtowanymi demokracją Europy Zachodniej. Doceniając wagę tych dokumentów, autor podkreśla, że: „W warunkach dynamicznych przeobrażeń politycznych, gospodarczych i społecznych lat 90. XX wieku, do-

kumenty te przetrwały aż do 2000 r., a ich niewątpliwym sukcesem było osiągnięcie podstawowego celu strategicznego w dziedzinie zapewnienia bezpieczeństwa państwa w ramach przynależności do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego” (s. 25).

Autor zwraca również uwagę na to, że wstąpienie do NATO oraz UE, a przede wszystkim zwiększająca się dynamika zmian zagrożeń w środowisku polityczno-militarnego otoczenia Polski (bliższego, jak i dalszego) stały się przyczynkiem do podjęcia prac nad nowymi założeniami polskiej polityki bezpieczeństwa. Owocem tych przemian były: „Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej” z 4 stycznia 2000 r., a następnie „Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej” z 22 lipca 2003 r. Poprzez szczegółową analizę tych dokumentów autor zwraca uwagę czytelnika na różnice w kreowaniu celów strategicznych w zależności od zmieniających się zagrożeń, a jednocześnie na „(...) problem odpowiedniego zakresu finansowania wszystkim działań (zadań) zmierzających do przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa państwa” (s. 36).

W konkluzji rozdziału autor dochodzi do smutnej refleksji: „Po czterech latach funkcjonowania strategii, z jej założeń niestety nie udało się wszystkiego zrealizować” (s. 38). Szczególnie: „W obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego nie stworzono kompleksowego systemu reagowania kryzysowego, a ustawa o zarządzaniu kryzysowym po kilku latach doczekała się uchwalenia dopiero 26 kwietnia 2007 r.” (s. 39).

W rozdziale trzecim skupia się na analizie retrospektywnej podejścia do planowania bezpieczeństwa państwa zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym. W analizie tej autor główny nacisk położył na uwypuklenie procedury planowania jako elementu procesu zarządzania bezpieczeństwem państwa, ze szczególnym uwzględnieniem celów i zadań w obu wymiarach bezpieczeństwa oraz wariantowych sposobów ich realizacji. Przy czym analiza ta została dokonana w aspekcie zmian, jakie nastąpiły w systemie społeczno-gospodarczym kraju po 1989 r. Autor wręcz podkreśla, że „(...) odejście od gospodarki nakazowo-rozdziałowej i stopniowe przechodzenie do modelu gospodarki rynkowej, spowodowały diametralne zmiany w systemie opracowywania podstawowych dokumentów strategicznych z dziedziny obronności państwa, które miały istotny wpływ na kształt systemu planowania obronnego” (s. 43). Rozdział kończy szczegółowe omówienie procesu planowania i programowania obronnego – zgodnego z wieloletnim systemem planowania NATO.

Rozdział czwarty w całości został poświęcony charakterystyce podstawowych dokumentów, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształt procesu planowania bezpieczeństwa państwa. Analizę problemową dokumentów funkcjonujących na szczeblu państwa i wykorzystywanych w procesie planowania bezpieczeństwa Marek Kulisz rozpoczął od omówienia zapisów „Konstytucji RP”, a następnie szczegółowo wskazał na aspekty bezpieczeństwa państwa w innych dokumentach – od „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP” z 5 listopada 2007 r., poprzez: „Program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań – Razem bezpiecznie” z 19 grudnia 2006 r., „Program modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu w latach 2007–2009” – przyjęty ustawą z dnia 12 stycznia 2007 r., „Program zwalczania korupcji – strategia antykorupcyjna” realizo-

wany od 17 września 2002 r., „Politykę Ekologiczną Państwa”, „Strategię Polityki Społecznej na lata 2007–2013”, aż po „Strategię rozwoju kraju 2007-2015”.

Analiza tak szerokiego spektrum dokumentów niestety nie została zakończona podsumowaniem, co sprawia, że potencjalni czytelnicy pozostają sami z wieloma pytaniami dotyczącymi interpretacji przyjętych w wymienionych dokumentach rozwiązań problemów bezpieczeństwa państwa, a zwłaszcza ich wpływu na aspekty wewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Ta sama uwaga dotyczy również pozostałych rozdziałów – brak wniosków po każdym rozdziale jest pewnym niedociągnięciem, utrudniającym literaturę tej książki, a zwłaszcza interpretację aspektów ujętych w poszczególnych rozdziałach.

Swoistego podsumowania przeprowadzonej analizy procesu planowania bezpieczeństwa państwa dr Kulisz dokonuje dopiero w „Podsumowaniu”, gdzie formułuje generalne konkluzje płynące ze wszystkich rozdziałów.

Po zakończeniu lektury książki trudno jednak nie zgodzić się z autorem, że czuje się pewien niedosyt z przeprowadzonej analizy – sam autor w podsumowaniu podkreśla, że zamierza w przyszłości „(...) skupić się na kontynuowaniu prac związanych z badaniem procesu realizacyjnego zapewnienia bezpieczeństwa państwa, zwłaszcza w aspekcie dynamicznie zmieniającego się otoczenia obu podsystemów bezpieczeństwa państwa (obronności i bezpieczeństwa wewnętrznego)” (s. 118).

Reasumując, autor w oparciu o zebraną bogatą bazę faktograficzną dokonał w swojej pracy dość wnikliwej i rzetelnej analizy złożonej problematyki planowania bezpieczeństwa państwa. Istotnym uzupełnieniem tekstu książki są bogate przypisy źródłowe, a także schematy autorskie.

Przedstawione wartości książki, czynią ją atrakcyjną dla badacza, który pragnie poznać mechanizmy i tajniki zmian zachodzących w procesie planowania bezpieczeństwa państwa. Z pewnością ułatwi także i mniej obeznanemu specjalistycznymi zagadnieniami czytelnikowi rozeznanie się w dość skomplikowanym przecież obszarze bezpieczeństwa państwa – zwłaszcza w sferze definicyjnej i zmian jakościowych dotyczących zbioru elementów tworzących system bezpieczeństwa państwa. Książka ta jest szczególnie przydatna dla studentów politologii, kierunku bezpieczeństwo państwa, a także badaczy tego złożonego obszaru, zwłaszcza pod kątem procesu zarządzania bezpieczeństwem państwa.

Jerzy Stańczyk
Akademia Podlaska, Siedlce